

Då Gerda från Gräsholma hade tjänst i Djursholm

Gerda Johansson var säkert både spänd och nervös när hon tidigt en måndagsmorgon i mars 1930 steg på tåget i Markaryd mot Hässleholm för att via Stockholm resa till Djursholm. Hon skulle där börja en tjänst som ansvarig i köket hos familjen Sundström. Hennes bror Gunnar, som hade bilstation i Axhult, hade skjutsat henne till stationen.

Gerda var född och uppvuxen i Gräsholma på Södergård. Hon var 35 år och hade bott hemma tills nu och arbetat på gården. Fadern hade omkommit genom drunkning 1916, så gården, som var ganska stor, sköttes av modern med hjälp av de fyra barn som bodde kvar hemma. De två sönerna hade dock andra arbeten utanför gården, så det var kvinnorna som fick dra ett tungt lass.

Gerda Johansson 1960

Modern tyckte det var viktigt att döttrarna skaffade sig en utbildning för att kunna försörja sig själva. Gerda, som var duktig i matlagning och intresserad av detta, valde hushållsskola där hon lärde sig ”finare” matlagning. Hon var nu på väg till sin första tjänst efter denna utbildning. Tjänsten hade hon fått efter rekommendation från skolan. Hon visste inte så mycket om familjen hon skulle tjänstgöra hos eller vad som väntade henne, mer än att det var en högreståndsfamilj och att hon skulle vara ansvarig i köket.

Resan till Stockholm tog hela dagen och på centralen möttes hon av sin nya husmor Anna Maria (AnnaMia) Sundström. De tog spårvagn till Östra station och därifrån till Djursholm. Bostad för Gerda var ordnat i pensionat Talliden, som var grannhuset till familjen Sundströms.

Tulevägen 16 i Djursholm där familjen Sundström bodde. Pensionat Talliden, där Gerda bodde, låg på kullen bakom där ett annat hus nu ligger.

Det hushåll, som Gerda kom till utgjordes av AnnaMia och hennes man Nils Sundström. AnnaMia var i 60-årsåldern, dvs. samma ålder som Gerdas egen mor. Nils, som var 23 år äldre än sin hustru, var sjuk och sängliggande. Han hade varit inom flottan och slutat som kommandör.

Andra, som bodde här var deras son Sven (ogift, i 30-årsåldern), Sylvia, svärdotter med två minderåriga barn. Hennes man – Hans – var sjökapten och borta långa tider. Då han var hemma bodde även han här.

AnnaMia hette som ogift Hedin och var syster till Sven Hedin, upptäcktsresanden. Inom familjen Hedin-Sundström rådde mycket stor gemenskap. Man kan säga att de levde som en storfamilj. Hedinarna var sju syskon och det var bara AnnaMia som var gift. De övriga sex bodde alla i samma hus på Norr Mälarstrand 66 i Stockholm - även Sven då han var hemma från sina resor. I huset, som de själva ägde, disponerade man de två översta våningarna. AnnaMias barn och barnbarn "tillhörde" alla syskonen. Alla födelsedagar och större högtider firades tillsammans. Inom familjen sa alla du till varandra – detta gällde också över generationsgränserna. Även Gerda duades och hon använde samma tilltalsform tillbaka vilket var mycket ovanligt på den tiden.

Den mest kända, utöver Sven, var Alma som också var den som stod Sven närmast. Vid sidan om arbetet tillsammans med Sven var hon kommunpolitiker för högern i Stockholm.

Sven Hedin var fram till andra världskriget den mest kände svensken internationellt sett. Han var den siste som adlades i Sverige (1902) och han var en högt aktad vetenskapsman. Han satt med i Kungl. Vetenskapsakademien, Krigsakademien och Svenska Akademin. Sven Hedin var mycket produktiv som författare och gjorde mängder med resor och föreläsningsturnéer - utöver expeditionerna. För detta krävdes ett omfattande sekretariat och det var hans syskon som utgjorde detta. Man kan säga att syskonen drev "företaget Hedin" där Sven var produkten som servades.

Sven Hedins roll, framför allt inom politiken, har efter andra världskriget omvärderats.

Syskonen Hedin. Från v: Anna Mia, Emma, Sven, Carl, Gerda, Alma och Clara

Det var denna miljö som Gerda kom att vistas i under mer än 6 år. Hennes tjänst var endast i Djursholm, men dit kom syskonen Hedin ofta på besök, likväl som AnnaMia åkte till dem i Stockholm. Även Gerda besökte Hedinhemmet vid något tillfälle. Man kan förstå att detta var en miljö, som i hög grad skiljde sig från livet på Gräsholma Södergård.

Hemma i Gräsholma ställde man till fest vid större högtider och kanske vid födelsedagar. För övrigt var det en traditionell husmanskost som gällde. Hos Sundströms i Djursholm fanns gäster till middag både en och två gånger i veckan då Gerda fick tillfälle att visa sitt kunnande i matlagning. Det var folk inom den närmaste släkten men även från adel och andra högreståndsfamiljer.

Gerdas arbetsuppgifter var att laga mat och att servera denna. Annat hushållsarbete som städning och tvätt skötte husmor AnnaMia huvudsakligen själv, ibland med extra hjälp. Något som låg utanför arbetsuppgifterna var att Gerda och AnnaMia tillsammans plockade blåbär och svamp då det var säsong för detta. Djursholm var en liten stad och där de bodde var omgivningarna sådana att detta fanns inom promenadavstånd.

I februari 1931 dog Nils Sundström. På hans begravning deltog bl.a. prinsarna Carl, Eugen och Oscar. Anledning till detta var att Nils och prins Oscar hade lärt känna varandra på fregatten Vanadis världsomsegling 1883-85 där Nils tillhörde befälet. De två var vänner och umgicks sedan dess. Även Gerda var med i kyrkan på denna begravning, som var mycket storslagen.

Arbetstiderna för tjänstefolk var vid denna tid inte så reglerade. Gerda var nog i tjänst varje dag. Under sommaren hade hon en månads semester då hon åkte hem till Gräsholma. Där var det inte någon ledighet utan hon hjälpte till med arbetet, inte minst höskörden.

I oktober 1934 var Gerda tvungen att sluta hos Sundström och flytta hem till Gräsholma. Hon behövdes i arbetet där eftersom modern hade blivit sämre. Innan hon flyttade hade hon själv ordnat en ersättare och det var Martha Malmberg från Markaryd.

Förändringarna i hemmet blev nu stora, äldste brodern Gunnar gifte sig i februari 1935 och flyttade till Markaryd. Gården såldes och mor Emma flyttade till sin svåger Sven Johan Johannesson. Sven Johan var änkeman och bodde i det ”undantagshus”, Johansdal i Gräsholma, som han låtit bygga tidigare. Hit flyttade också Bertha, Gerdas yngre syster, för att ta hand om de äldre.

I maj 1935 flyttade Gerda tillbaka till AnnaMia Sundström i Djursholm. Det måste tyda på att de båda trivdes med varandra. Gerda bodde då på samma pensionat, Talliden, som hon gjort förut. Hennes arbetsuppgifter var desamma som tidigare och miljön för övrigt oförändrad. Så när som på att en av AnnaMias döttrar med familj nu bosatt sig alldeles i närheten av sin mor och därmed var familjeumgänget om möjligt ännu tätare.

Oktober 1937 behövdes Gerda åter i Gräsholma. Hennes syster Bertha, som dittills hjälpt modern skulle nu flytta och börja arbeta på annat håll.

Gerdas fortsatta liv är i korthet: Hon skötte sin mor så länge denna levde (till 1947). Då flyttade hon till sin systerdotter Ingrid, som var småskollärare, prästfru och småbarnsmamma och behövde hjälp i hushållet. Där stannade hon några år och flyttade sedan till Gislaved där hon arbetade som husföreståndarinna. De sista åren bodde hon i Värnamo där hon dog 1966, 71 år gammal.

Källor och kommentarer

Gerda, som var min faster, pratade aldrig om livet i Djursholm. Det enda hon sade var att hon tjänat hos en syster till Sven Hedin. Hon tillhörde dem, som tyckte att man inte ska förhåva sig. Och tyvärr var vi syskonbarn inte tillräckligt nyfikna för att be henne berätta och därmed gick vi miste om mycket intressant information.

Martha Malmberg, som flyttade tillbaka till Markaryd 1935, gifte sig senare med frisör Alvar Wulff i Markaryd.

Fakta till berättelsen kommer från AnnaMia Sundströms dagböcker som jag fått tillfälle att läsa. Gösta Wetterlind, dotterson till AnnaMia, har gett information om livet i familjerna Hedin-Sundström. Göstas familj bodde också i Djursholm och han träffade Gerda även om han då var för ung för att kunna ha några egna minnen av henne.

Lars-Eric Johansson